

Література

1. Беляневич О.А. Теоретичні проблеми господарського договірної права. - Дисс. д-ра.юрид.наук. - К., 2006. - 569 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 11. - Ст. 461.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, 19-20, 21-22. - Ст. 144.
4. Щербина В.С. Господарське право: підручник. - 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 656 с.
5. Теорія права і держави. Підручник. - Х.: "Одіссей", 2007. - 256 с.

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - Т. I. - 832 с.

7. Цивільне та сімейне право України: підруч. / За ред. Харитоновна Є.О., Голубєвої Н.Ю. - К.: Правова єдність, 2009. - 968 с.

*Дрішлюк В.І.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права та процесу навчально-наукового інституту фінансово-економічної безпеки і права Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 12.10.2012*

УДК 347.961:334.7

НОТАРІАЛЬНІ ДІЇ В АКЦІОНЕРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Крижанівська І. В.

Особливе значення для прозорості цивільного обороту й здійснення контрольних функцій державою щодо операцій, пов'язаних зі створенням і діяльністю господарських товариств, відіграє створення теоретичних основ нотаріальної форми правочинів і фактичне розширення кола операцій, що підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. Здійснення ефективного нотаріального контролю як на етапі заснування акціонерних товариств, так і під час їх діяльності, сприятиме побудові системи ефективного захисту прав і інтересів сторін акціонерних відносин.

Вчинення нотаріальних дій в акціонерних відносинах може бути зумовлено як імперативними приписами законодавства, коли визначено договори, які підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню, передбачено необхідність нотаріального завірення підписів засновників акціонерних товариств тощо, так і за ініціативою самих учасників акціонерних відносин.

Нотаріальна дія є юридичним актом уповноваженої державою особи - нотаріуса, спрямований на встановлення, зміну, припинення, підтвердження, гарантування законності цивільних правовідносин, сприяння здійсненню суб'єктивних прав. Нотаріальні дії як юридичні факти, залежно від правових наслідків, які вони спричиняють, класифіковані на: 1) нотаріальні дії, спрямовані на виникнення, підтвердження, зміну та припинення цивільних правовідносин (представництва, зобов'язальних, речових); 2) нотаріальні дії, що зумовлюють рух спадкових правовідносин; 3) нотаріальні дії, що сприяють здійсненню цивільних правовідносин; 4) нотаріальні дії, що мають охоронне значення; 5) нотаріальні дії універсального характеру, прямо чи опосередковано впливають на різні правовідносини [1].

Визначення нотаріальних дій, які повинні вчинятись за законодавством про акціонерні товариства та які доцільно вчиняти за ініціативою учасників акціонерних товариств, має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Окремі питання вчинення нотаріальних дій у корпоративних відносинах досліджувались у працях В.М. Кравчука [2], В.В. Луця [3], І.В. Спасибо-Фатєєвої [4], С.Я. Рабовської [5], А.А. Шахбазян [6] та ін.

Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання вчинення нотаріальних дій в акціонерних правовідносинах з урахуванням положень Закону України "про акціонерні товариства". Не проводились комплексні дослідження передбачених у законі випадків обов'язкового вчинення нотаріальних дій на різних етапах діяльності акціонерного товариства.

© І.В. Крижанівська, 2012

Метою статті є визначення випадків обов'язкового вчинення нотаріальних дій в акціонерних відносинах на підставі аналізу положень Закону України "Про акціонерні товариства".

Правове регулювання акціонерних відносин зазнало суттєвих змін з прийняттям Закону України "Про акціонерні товариства". Зміни торкнулись всіх етапів існування товариства - від його заснування до ліквідації. Суттєвих змін зазнали й умови розпорядження корпоративними правами акціонерами. Розширено й перелік прав, якими наділено акціонерів. Зокрема, закріплено право вимагати виконання обов'язків щодо викупу акцій акціонерним товариством, право укладати акціонерні угоди. Розширено й перелік обов'язків акціонерів, зокрема обов'язок запропонувати та викупити акції акціонерів у разі придбання контрольного пакету акцій.

Враховуючи, що метою статті є дослідження не основних нововведень Закону України "Про акціонерні товариства", а лише положень, які стосуються вчинення нотаріальних дій, визначимо яку ж роль відіграють нотаріуси в процесі створення й діяльності акціонерного товариства, а також у відносинах реалізації акціонерами належних їм корпоративних прав.

Першим етапом, який пов'язаний з акціонерним товариством, є його заснування. Відповідно до Закону України "Про акціонерні товариства" нотаріальному засвідченню підлягають підписи фізичних осіб, які виступають засновниками акціонерного товариства, на засновницькому договорі (ст. 9). Вимагається засвідчення підпису фізичної особи на рішенні про заснування, якщо така фізична особа є єдиним засновником акціонерного товариства (ст. 10) [7].

Відповідно до законодавства України на стадії заснування акціонерного товариства участь нотаріуса полягає лише в засвідченні підписів фізичних осіб - засновників. Повноважень щодо перевірки відповідності установчих документів вимогам законодавства в Законі "Про акціонерні товариства" не передбачено.

Слід зазначити, що участь нотаріуса при заснуванні господарських товариств передбачена також у законодавстві зарубіжних країн. Так у Першій директиві Ради Міністрів ЄС від 9 березня 1968 року № 68/151/СЄЕ "Про гласність" [8] приділяється увага правовим засобам попередження неправильного складання установчих документів: на вибір запропоновано ведення контролю зі сторони державної влади та нотаріальне

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

оформлення. Стаття 10 Директиви передбачає, що якщо в державі-члені не передбачено на момент реєстрації товариства превентивного, судового або адміністративного контролю, функції контролю над відповідністю установчих документів законодавству покладуються на нотаріуса. Рішення про заснування акціонерного товариства в обов'язковому порядку повинно бути засвідчено нотаріусом. З моменту реєстрації товариства в торговому реєстрі воно признається правоспроможним. Реєстрація товариства в реєстрі здійснюється на підставі заяви від імені всіх членів правління і (або) керівників, підписи яких підлягають нотаріальному посвідченню. На зберігання в реєстраційний суд здаються й зразки підписів зазначених осіб, які також нотаріально засвідчуються.

Відповідно до ст. 67 Закону Республіки Білорусь про господарські товариства договір про створення акціонерного товариства визнається укладеним з моменту його підписання всіма засновниками. У разі одноголосного рішення засновників про укладення договору про створення акціонерного товариства в нотаріальній формі такий договір визнається укладеним з моменту його нотаріального посвідчення [9].

Натомість ні Закон Російської Федерації про акціонерні товариства (ст. 9) [10], ні Закон Республіки Вірменія (ст. 10) [11] не передбачають просту письмову форму договору про заснування акціонерного товариства й не містять вимог про нотаріальне засвідчення підписів фізичних осіб - засновників.

Слід зазначити, що Закон "Про акціонерні товариства" передбачає ще один випадок участі нотаріуса в акціонерних відносинах. Відповідно до ст. 39 Закону довіреність на право участі й голосування на загальних зборах може посвідчуватися реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, чи в іншому передбаченому законодавством порядку.

Форма довіреності згідно зі ст. 245 ЦК України повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин. Оскільки видача довіреності - це правочин, то форми правочину - дві (письмова та усна). Письмова ж може бути простою й нотаріально посвідченою. В останньому випадку правочин має посвідчуватися нотаріусом. Втім, стаття 245 ЦК України містить і цікаві особливості, які полягають у можливості посвідчення довіреностей акціонерів не нотаріусом, а іншими особами - реєстратором, депозитарієм, зберігачем. Це явно відрізняється від загальної спрямованості нотаріального посвідчення правочинів лише нотаріусами та, в окремих випадках, посадовими особами, на які покладено здійснення нотаріальних дій за відсутності в цій місцевості нотаріуса [4].

У разі, якщо довіреність акціонера на право участі й голосування на загальних зборах оформлена (складена або посвідчена) з порушенням встановлених законодавством вимог, особа, на ім'я якої видана довіреність, не має повноважень на участь і голосування на загальних зборах. Зважаючи на це, голоси акціонера, передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися при визначенні кворуму на загальних зборах і результатів голосування [12].

Окрім зазначених випадків більше про участь нотаріуса в акціонерних відносинах у Законі України "Про акціонерні товариства" не зазначається.

Разом з тим, це не обмежує право осіб на нотаріальне посвідчення окремих договорів за власною ініціативою. Відповідно до статті 639 ЦК України, якщо сторони домовились про нотаріальне посвідчення договору, щодо якого законом

не вимагається нотаріальне посвідчення, такий договір є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення.

Слід зазначити, що за законодавством зарубіжних країн, крім засвідчення підпису засновників товариства, передбачено інші форми участі нотаріусів у діяльності акціонерного товариства. Наприклад, відповідно до Закону Германії про акціонерні товариства передбачено, зокрема: нотаріальне посвідчення статуту товариства (ч. 1 § 23); нотаріальне посвідчення призначення першої наглядової ради (ч. 1 § 30); складання нотаріального протоколу засідання загальних зборів акціонерів (§ 130); підтвердження акціонера перед нотаріусом, прирівняне до присяги, про те, що акціонер є власником акцій не менше трьох місяців (ч. 2 § 258; ч. 3 § 265; ч. 1 § 280); нотаріальне посвідчення відмови від подачі позову про недійсність рішення загальних зборів акціонерів (ч. 5 § 319) [13] та ін.

На нашу думку, для забезпечення прав та інтересів акціонерів, акціонерного товариства й інших осіб, які є учасниками акціонерних правовідносин, слід розширити перелік випадків обов'язкової участі нотаріуса в акціонерних відносинах.

Згідно зі ст. 48 Закону України "Про акціонерні товариства" у випадках, передбачених статутом акціонерного товариства з кількістю акціонерів не більше 25 осіб, допускається прийняття рішення методом опитування. У такому разі проект рішення або питання для голосування надсилається акціонерам - власникам голосуючих акцій, які повинні в письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. На нашу думку, проста письмова форма відповіді може призводити на практиці до виникнення суперечок, оскільки ускладнює доведення того, що відповідь була дійсно надана певним акціонером. Вважається, що нотаріальне засвідчення підпису на письмовій відповіді має виступати додатковою гарантією захисту прав як акціонерів, так і товариства.

Ще одним дискусійним питанням щодо необхідності вчинення нотаріальних дій, є питання доцільності запровадження нотаріальної форми договорів про розпорядження акціями. І хоча відносини купівлі-продажу стосуються реалізації прав на акцію як на об'єкт цивільного права й не завжди розглядають як акціонерні, вважаємо за необхідне приділити увагу аналізу положень законодавства щодо необхідності нотаріального посвідчення відповідних договорів.

Законодавство не передбачає обов'язковості нотаріального посвідчення договорів купівлі-продажу корпоративних прав і акцій, але на практиці сторони намагаються укласти ці договори саме в нотаріальній формі, аби підвищити захищеність угоди та мінімізувати ризики [14].

Виключенням із загального правила в цьому разі є договори про відчуження акцій, які належать державі. Відповідно до пункту 9.1 Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств, затвердженого наказом Фонду державного майна України від 10.05.2012 [15] державний орган приватизації протягом 7 робочих днів з дня затвердження протоколу про переможця конкурсу підписує разом з переможцем договір купівлі-продажу, який підлягає нотаріальному засвідченню.

Слід звернути увагу, що акції можуть відчужуватись не лише на підставі договору купівлі-продажу. Акції можуть передаватись й на підставі договору дарування. Враховуючи, що спеціальних вимог щодо форми договору дарування акцій не встановлено, до договору дарування акцій застосовуються загальні положення Цивільного

кодексу України про договір. Відповідно до частини 5 ст. 719 Цивільного кодексу договір дарування валютних цінностей на суму, яка перевищує п'ятнадцятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, укладається в письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню [16]. Враховуючи, що акції відносяться до валютних цінностей, відповідно, якщо вартість акцій, що будуть передаватись за договором дарування, буде дорівнювати розміру, визначеному в ЦК України, такий договір має укладатись у нотаріальній формі.

Отже, вчинення нотаріальних дій в акціонерних відносинах передбачено як Законом України "Про акціонерні товариства", так і іншими нормативними актами.

Участь нотаріуса в акціонерних відносинах має сприяти ефективному захисту прав їх учасників, попередженню порушень і зловживань у сфері корпоративного права. У сучасних умовах недружніх поглинань і зловживань корпоративними правами питання розширення випадків обов'язкової участі нотаріуса акціонерних відносин з урахуванням зарубіжного досвіду має стати важливою гарантією захисту прав акціонерів і самого товариства. Адже попри відсутність прямої вказівки на нотаріальну форму договору купівлі-продажу акцій, на практиці відповідні договори переважно укладаються саме в такій формі. Додатковою гарантією прав та інтересів як акціонерів, так і заставодержателів має бути обов'язкова нотаріальна форма договору застави акцій.

Визначення переваг і недоліків вчинення нотаріальних дій в акціонерних правовідносинах має важливе теоретичне значення, адже дозволить, з одного боку, визначити найбільш ефективні способи захисту прав їх учасників, а з іншого - не запроваджувати процедур, які не зумовлені потребами практики й лише ускладнять розпорядження корпоративними правами. Зважаючи на зазначене, актуальне значення має дослідження вчинення нотаріальних дій при укладанні різних договорів про розпорядження корпоративними правами, яким будуть присвячені подальші наукові праці.

Література

1. Косарева, И.А. Роль нотариальных действий в гражданско-правовом регулировании: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. - Хабаровск, 2004. - 34 с.
2. Кравчук В.М. Припинення корпоративних відносин в господарських товариствах. - Монографія. - Л.: Край, 2009. - 464 с.
3. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): Монографія / За заг.ред. В.В. Луця.

- Тернопіль, Підручники і посібники, 2007. - 320 с.

4. Спасибо-Фатеева І. Представництво акціонерів // Юридичний журнал. - 2010. - № 4.

5. Рабовська С.Я. Спадкування прав засновника (учасника) корпоративного підприємства: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. - К., 2007. - 20 с.

6. Шахбазян А.А. Защита гражданских прав в нотариальном производстве: Автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. - М., 2011. - 22 с.

7. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2008. - № 50-51. - Ст. 384.

8. Первая Директива 68/151/ЕЭС Совета от 9 марта 1968 г. - [Электронный ресурс]: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/corporate/first_1968.htm.

9. О хозяйственных обществах: Закон Республики Беларусь от 9 декабря 1992 г. № 2020-XII. - [Электронный ресурс]: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=v19202020&p2=%7BNRPA%7D>.

10. Об акционерных обществах: Закон Российской Федерации от 26.12.1995 № 208-ФЗ. - [Электронный ресурс]: www.consultant.ru/popular/stockcomp/.

11. Об акционерных обществах: Закон Республики Армения от 25.09.2001 р. - [Электронный ресурс]: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1276&lang=rus>.

12. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 13. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

13. Трушников С.С. Нотариальные действия в сфере корпоративного права Германии. - Екатеринбург, 2006. - 19 с.

14. Новичкова Є. Нотаріальне посвідчення договорів купівлі-продажу корпоративних прав та акцій // Юридичний журнал. - 2004. - № 11.

15. Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій акціонерних товариств: наказ Фонду державного майна України від 10.05.2012 р. // Офіційний вісник України. - 2012. - № 49. - Ст. 1939.

16. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 40-44. - Ст. 356.

*Крижанівська І.В.,
аспірант кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції 21.10.2012*

УДК 346.11

ЗМІСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР

Кріцак Ю. О.

Проблема змісту цивільних прав є однією з центральних в юриспруденції. Адже зміст суб'єктивного права - це його наповнення, якраз навколо нього точаться різні дискусії. Е.П. Гаврилов ще за радянські часи зазначав, що авторське право є складним і воно складається з окремих правомочностей. Перелік цих правомочностей, їх зміст, а також їх класифікація викликають суперечки в правовій літературі [1, 33]. Ці суперечки не припинилися й зараз, адже авторське право набуває нових рис, продовжує розвиватися. Щодо останніх публікацій, які присвячені здійсненню права на літературний твір, існують такі. С.М. Клейменова розкрила авторські правовідносини як

форму реалізації правомочностей суб'єктів авторського права [2]. О.В. Заєць присвятив своє дослідження праву вільного використання об'єктів авторського права за цивільним законодавством України [3]. Утім, окремого дослідження змісту авторських прав на літературний твір не існує. Отже, зміст прав інтелектуальної власності на літературний твір є дуже актуальною й попри це не зовсім розкритою в цивілістичній науці проблемою.

Метою цієї статті є визначення окремих особливостей змісту авторського права на літературний твір. Завданнями - аналіз національного й міжнародного законодавств, що регулюють зміст авторського права на літературний